Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం – వాస్తుశిల్పం

డా. రాపోలు శ్రీనివాస్

అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్, బాబు జగ్జీవన్ రామ్ ప్రభుత్వ కళాశాల, (స్వ.ప్ర), నారాయణగూడ, హైదరాబాద్

వ్యాస సంగ్రహం

నల్లగొండ జిల్లాలోని చారిత్రక ప్రాధాన్యత గల పానుగల్లు ప్రాంతంలో వెలసిన ప్రసిద్ధ 'ఛాయాసోమేశ్వరాలయం' యొక్క వాస్తుశిల్పం, చరిత్ర మరియు విశేషాలను ఈ వ్యాసం సమగ్రంగా వివరిస్తుంది. ఈ ఆలయాన్ని కందూరి చోడుల కాలంలో రాజేంద్ర చోళుడు / ఉదయణ చోడ మహారాజు నిర్మించినట్లు తెలుస్తుంది. చాళుక్య, కాకతీయ మరియు గజపతి శైలుల మిశ్రమంతో కూడిన ఈ ఆలయ నిర్మాణం ద్రావిడ, వేశర శైలులను ప్రతిబింబిస్తుంది. గర్భగుడిలోని శివలింగంపై మరియు గోడలపై నిరంతరం పడే ప్రత్యేకమైన నీడ (ఛాయా ప్రభావం), ఖగోళ మరియు గణిత శాస్త్ర సమీకరణాల ఆధారంగా అమర్చిన శిలా ఖండాలు ప్రపంచవ్యాప్తంగా పర్యాటకులను, శాస్త్రవేత్తలను ఆకర్షిస్తున్న అద్భుతమైన శాస్త్రీయ వింతగా పేర్కొనబడింది. ఆలయ ముఖ మండపం, స్తంభాలపై చెక్కబడిన గంధర్వులు, అప్సరసలు, త్రిముఖ శిల్పం, ఛాయా శిల్పం వంటి అద్భుత శిల్ప సంపద కాకతీయుల కళా నైపుణ్యానికి నిదర్శనమని ఈ వ్యాసం వివరిస్తుంది.

ఐదు కీలక పదాలు: పానుగల్లు ఛాయాసోమేశ్వరాలయం - కందూరి చోడులు - వాస్తుశిల్పం - ఛాయా రహస్యం - కాకతీయ శిల్పకళ - శిల్ప సంపద

ఉపోద్ఘాతం

ప్రాచీనాంధ్ర మహానగరాలలో పానుగల్లు ముఖ్యమైనది. ఈ పట్టణాన్ని రాజధానిగా చేసుకొని కందూరి చోడులు పాలించారు. వీరి పాలనలోనే పానుగల్లులో గల ఛాయాసోమేశ్వరాలయం, చెన్న కేశ్వరాలయం, ఉదయ సముద్రం నిర్మింపబడ్డాయి. ఇప్పటి నల్లగొండ పట్టణము పూర్వపు పానగల్లు పట్టణమే. ఆ రోజులలో నల్లగొండ దుర్గమై, పానగల్లు పట్టణమై విలసిల్లినది. పానుగల్లు పట్టణమును పాలించిన కందూరి చోడులు అనేక శివాలయాలను, చెరువులను, గిరి, స్థల, జల, వన దుర్గాలను నిర్మించారు. అందులో పానగల్లులోని పచ్చల సోమేశ్వరాలయం, చెన్నకేశవాలయం, ఉదయసముద్రం, ఛాయాసోమేశ్వరాలయం ప్రధానమైనవి. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయాన్ని రాజేంద్ర చోళ అనే

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

చోళరాజు నిర్మించినట్లు తెలుస్తుంది. ఈ ఆలయం సోమేశ్వరుడు శివునికి అంకితం చేయబడింది. ఈ ఆలయం శిల్ప సృజనలో కాకతీయ, చాళుక్య, గజపతి శైలీల మిశ్రమాన్ని చూపిస్తుంది. ఉదయ సముద్రము చెరువు వద్ద వరి పొలములో ఉన్న ఛాయా సోమేశ్వరాలయము గొప్ప శిల్పకళతో అనన్య సామాన్యమైనదిగా ప్రసిద్ధి చెందినది. ఈ ఆలయ నిర్మాణం, చరిత్ర ప్రధానంగా పూర్వకాలపు శిల్పకళల్ని, దైవభక్తిని మరియు స్థానిక పరంపరల్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఇందులోని ప్రత్యేకత, వాస్తు శిల్పాలలో ఛాయా ప్రభావం వల్ల ఆలయం ఎంతో ప్రత్యేకంగా నిలుస్తుంది. ఇక్కడి శిల్పాలు, గర్భగుడులు, మండపం ప్రత్యేకమైనవి. ఈ ఆలయం నిర్మాణం పూర్వకాలంలో పర్యాటకులను విశేషంగా ఆకర్షించినట్లు తెలుస్తుంది.

ఆలయ ప్రాముఖ్యత, విశేషాలు

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం చాళుక్యుల ఆధునిక నిర్మాణాన్ని, కాకతీయుల శిల్ప నైపుణ్యాన్ని కలిపిన అద్భుత వాస్తుశిల్ప కట్టడం. ఇది కాకతీయుల హనుమకొండ వేయి స్తంభాల గుడి, రామప్ప ఆలయ శైలికి సమీపంగా ఉండి, చాళుక్యుల వాస్తు ప్రమాణాలను అనుసరించినట్లుగా కనిపిస్తుంది. ఈ ఆలయంలో ఒక అద్భుతమైన నీడ కనిపిస్తుంది. శివలింగం మునుగు వరకు గర్భగుడిలో నీరు నిలిచి ఉంటుంది. శివలింగాకారంలో నిలువెత్తు నీడ గర్భగుడి లోపల గోడపై కనిపిస్తుంది. పక్కన ఉన్న శివాలయం ద్వారం దగ్గర నిలబడితే, ఎదురుగా ఉన్న గర్భగుడిలో గోడపై మన ప్రతిబింబమా ఐదు ఛాయలుగా కనిపిస్తాయి. ఇది ప్రపంచంలోనే ఒక అద్భుతమైన వింత. మేధావులు, పండితులు, ఇంజనీర్లు ఎందరు ఎన్ని విధాలుగా ప్రయత్నించినా ఈ నీడ రహస్యం తెలుసుకోలేక పోయారు. ఇది అప్పటి శిల్పుల, ముఖ్య స్థపతుల మేధాశక్తికి, ఉదయన చోడమహారాజు యొక్క కీర్తి కాముకతకు నిలువెత్తు నిదర్శనం. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం భక్తికీ, శాస్త్రీయ అధ్యయనానికీ, శిల్పకళకీ సమ్మిళితంగా నిలిచిన ఆలయం. ఈ ఆలయం పురాతన భారతీయ వాస్తు, శిల్పకళా వైభవాన్ని ప్రతిబింబిస్తూ, పర్యాటకులను, భక్తులను విశేషంగా ఆకర్షిస్తోంది. దేశవ్యాప్తంగా పురావస్తు ప్రేమికులు, శాస్త్రవేత్తలు ఈ ఆలయాన్ని సందర్శిస్తుంటారు.

వాస్తుశిల్పం

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం వాస్తు శైలిలో కాకతీయ, చాళుక్యుల ప్రభావం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఈ ఆలయ నిర్మాణం ద్రావిడ, వేశర శైలిల మిశ్రమంగా అభివృద్ధి చేయబడింది. చాళుక్యులు భారతదేశంలోని ముఖ్యమైన శిల్ప, వాస్తు నైపుణ్యాలకు ఆద్యులుగా నిలిచారు. ఆలయంలోని మూడు గర్భ గుడులు చాళుక్యుల ఆలయ నిర్మాణ విధానానికి చెందిన ప్రత్యేక లక్షణం. శిలా స్తంభాలపై అప్సరసలు, గంధర్వులు, దేవతా విగ్రహాల రూపశిల్పం చక్కటి శిల్పకళను ప్రతిబింబిస్తుంది. చాళుక్య శైలిలో ఈ ఆలయంలోనూ శిల్పకళతో కూడిన ముఖ మండపం ఉంది.

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

శిలా స్తంభాలు కాకతీయ శైలిలో ప్రత్యేకంగా కనిపించే స్తంభాల కట్టుదిట్టమైన నిర్మాణం ఈ ఆలయంలో ఉంది. హనుమకొండ, రామప్ప ఆలయ శైలికి పోలికగా ఉన్నాయి. వృత్తాకారపు గంభీరమైన శిఖర నిర్మాణం కాకతీయుల దృష్టిని ప్రతిబింబిస్తుంది. కాకతీయులు నిర్మించిన కోటల మాదిరిగా, ఈ ఆలయంలోనూ గట్టి ప్రాకారం ఉంది. ఇది కాకతీయుల రక్షణ కట్టడాలపై ఉన్న దృష్టిని తెలియజేస్తుంది. ఆలయంలో శివ, విష్ణు, సూర్య దేవులకు సంబంధించిన మూడు ప్రధాన గర్భగుడులు ఉన్నాయి. ఆలయంలో ఉన్న ప్రతీ స్తంభం అద్భుతమైన శిల్ప కౌశలాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది.

గంధర్వులు, అప్సరసలు, పురాణ గాథలతో చెక్కిన విగ్రహాలు.

ఛాయా రహస్యం – శాస్త్రీయ పరిశీలన

ఈ ఆలయంలోని ఛాయా ప్రభావం అనేక పురావస్తు శాస్త్రవేత్తలకూ, ఇంజినీర్లకూ ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. ఇది సూర్యకాంతి, శిలా నిర్మాణం, ఛాయలు పడే కోణాలను బట్టి ఏర్పడిన శాస్త్రీయ అద్భుతం అని నిపుణులు భావిస్తున్నారు. "ఛాయా సోమేశ్వర ఆలయం" అనే పేరును పొందడానికి కారణం గర్భగుడిలోని శివలింగంపై నిరంతరం పడే ఛాయ. ఇది ఆలయ నిర్మాణ విశేషం మరియు శిల్ప శాస్త్ర నైపుణ్యానికి అద్భుతమైన ఉదాహరణ. ఆలయంలోని స్తంభాలు, గర్భగుడి నిర్మాణ శైలిలోని ప్రత్యేక శిలా ఖండాల వలన ఒక ప్రత్యేకమైన ఛాయా ప్రభావం ఏర్పడుతుంది. నిర్దిష్ట కాలంలో మాత్రమే ఏర్పడే ఛాయ పగటి సమయంలో సూర్యరశ్మి గర్భగుడిలో ప్రవేశించి, ఒక ప్రత్యేక కోణంలో పడటం వల్ల శివలింగంపై ఛాయ కనిపిస్తుంది. సూర్యుడి కదలికతో మారే ఛాయ ఒకే ప్రదేశంలో శాశ్వతంగా ఉండదు, కానీ సూర్యుని కదలికల ప్రకారం మారుతూ ఉంటుంది. ఆలయ వాస్తు, శిల్పకళలో గణితశాస్త్ర సమీకరణాలను ఉపయోగించడం వల్లే ఈ ప్రత్యేకత సాధ్యమైంది. సౌర ప్రకాశాన్ని అర్థం చేసుకుని ప్రణాళికబద్ధంగా ఆలయ నిర్మాణం, స్తంభాల అంతరాలను కచ్చితమైన కొలతలతో అమర్చడం, గర్భగుడి నిర్మాణంలో రాతి తలుపుల స్థానాన్ని ఖచ్చితంగా అమర్చడం, సూర్యుని కిరణాలను వక్రీకరించేలా శిలా ఖండాలను అమర్చడం ఛాయా ప్రభావం వెనుక వాస్తు రహస్యం. ఆలయ నిర్మాణం శాస్త్రీయ ప్రణాళికతో రూపొందించబడడం, కాకతీయ శిల్ప సంప్రదాయంలో ప్రకృతి శక్తులను వాడిన అద్భుత నిర్మాణ శైలి, అధ్యాత్మిక దృక్పథంలో ఛాయను శివుని మాయాశక్తిగా భావించడం, కాకతీయుల శిల్పకళా నైపుణ్యానికి స్పష్టమైన నిదర్శనంగా ఉండడం పానుగల్లు ఛాయా ప్రభావం విశేషాలు. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం లోని శిలా ఖండం వలన ఏర్పడే ఛాయ ప్రభావం ఆలయ నిర్మాణ నైపుణ్యాన్ని, శిల్పకళా వైభవాన్ని తెలియజేస్తుంది. గణిత, ఖగోళ శాస్త్రానికి అనుగుణంగా వాస్తు సిద్ధాంతాలను అనుసరించి నిర్మించబడిన ఆలయం.

సూర్య కిరణాల ప్రతిఫలనం వల్ల ఏర్పడే ఈ ఛాయ శిల్పకళలో దక్షతను స్పష్టం చేస్తుంది. ఇది కాకతీయుల ఆలోచనాశైలిని, ప్రాచీన భారతీయ వాస్తు నైపుణ్యాన్ని సూచిస్తుంది. పానుగల్లు ఛాయా

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

సోమేశ్వరాలయం శిల్పకళ, వాస్తు, ఖగోళ శాస్త్రాల సమ్మిళిత ప్రదర్శన. ఈ ఆలయంలోని ఛాయా ప్రభావం విశేష ప్రత్యేకత కలిగి ఉంది. ఒకే శిలా నిర్మాణంలో ఎప్పుడూ ఒక దాని మీద మరొకదాని ఛాయ పడుతున్నట్లుగా అనిపించడం ఈ ఆలయ శిల్పకళలో అత్యద్భుత విశేషం. శిల్పాల కచ్చితమైన ప్లేస్మెంట్ – ప్రతిష్ఠిత శిల్పాలు ఒకదానితో ఒకటి అచ్చు సరిపోవడంతో, ఛాయా ప్రభావం సహజంగా కనిపిస్తుంది. ప్రమాదకోణంలో నిలబెట్టిన శిలా ఖండాలు – కొన్ని శిల్పాలు ఒక ప్రత్యేక కోణంలో ఉంటాయి, ఇవి సూర్య కిరణాలను ఆపుతాయి కానీ పూర్తిగా కప్పవు.

సూక్ష్మ రేఖాచిత్రాలు, లతా నమూనాలు – శిల్పాల పై భాగంలో చెక్కబడిన లతా, పురాణ గాథల శిల్పాలు ఛాయా భ్రమను మరింత పెంచుతాయి. ఒకే శిల్పంలో ద్వంద్వ అర్థం, ఒక కోణంలో చూసినప్పుడు ఒక రూపం, మరో కోణంలో చూసినప్పుడు మరో రూపం కనిపించేలా శిల్పాలు రూపొందించబడ్డాయి. ఛాయా భ్రమ ఉన్న ముఖ్యమైన శిల్పాలు త్రిముఖ శిల్పం, ఛాయా శిల్పం, నర్తకి శిల్పం. ఒకే శిల్పాన్ని వివిధ కోణాల నుంచి చూడగానే, మూడు విభిన్న ముఖాలు కనిపించేది త్రిముఖ శిల్పం. ముఖ్యంగా ముఖ మండపంలో ఉన్న కొన్ని శిల్పాలు, వేర్వేరు సమయంలో చూస్తే కొత్త ఆకృతిగా కనబడతాయి. శివ - అప్సర కలయిక శిల్పం – ఒక కోణం నుండి చూసినప్పుడు శివుడు, మరో కోణం నుండి చూస్తే అప్సర ముఖం కనిపించే విధంగా రూపొందించబడుతుంది. ఇది ఛాయా శిల్పం. దూరం నుండి చూస్తే ఒక అప్సర నర్తన భంగిమలో ఉందని అనిపిస్తుంది, కానీ సమీపానికి వచ్చి చూస్తే అది ఓ సాధారణ శిల్పంలాగ కన్పించేది నర్తకి శిల్పం.

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయంలోని శిల్ప కళ వాస్తవిక దృష్టికోణాన్ని మార్చే ఛాయా ప్రభావాన్ని కలిగించేలా రూపొందించబడింది. ఒక శిల్పంపై మరో శిల్ప ఛాయ పడేలా ఏర్పాటు చేయడం వల్ల ఇది నిరంతరం మారుతూ ఉంటుంది. కాకతీయ శిల్పకళా నైపుణ్యం, ఖగోళ శాస్త్ర ప్రయోగం అనుసరించి నిర్మించిన అద్భుత కట్టడం. భారతదేశంలోని ఇతర పురాతన ఆలయ శిల్పాల్లో కనిపించే ఆప్టికల్ ఇల్యూషన్ శిల్పకళకు సమానమైన ప్రత్యేకత.

శిల్ప సంపద:

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం కాకతీయుల శిల్పకళా నైపుణ్యానికి గొప్ప నిదర్శనం. ఆలయ ముఖ మండపం, గర్భగుడి, ప్రాకార గోడలపై గంధర్వులు, అప్సరసలు, పురాణ ఘట్టాలు ఎంతో అందంగా చెక్కబడ్డాయి. వీటిలో దేవతా శిల్పాలు, నర్తక భంగిమలు, మరియు ఇతిహాసాలలోని ముఖ్య ఘట్టాలు ప్రతిబింబించబడ్డాయి. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం లోని స్తంభాల నిర్మాణం కాకతీయ, చాళుక్య శిల్ప సంప్రదాయాలకు అద్భుతమైన ఉదాహరణ. ఈ ఆలయంలోని స్తంభాలు గంధర్వులు, అప్సరసలు, పురాణ గాథలు, దేవతా ప్రతిమలు, జ్యామితీయ నమూనాలతో చెక్కబడి ఉంటాయి. పెద్ద

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

గంభీరమైన రాతి స్తంభాలు విభిన్న ఆకృతులతో, నిర్మాణ దృఢత్వంతో ఉంటాయి. చాలా మెరుగైన మృదువైన రాతితో చెక్కబడ్డాయి.

త్రికూటాలయం శైలిలో, ఈ స్తంభాలు ఆలయ ముఖ మండపం, అంతరాలం, ప్రాంగణంలో ప్రత్యేక స్థానాన్ని కలిగి ఉంటాయి. కాకతీయుల వేయి స్తంభాల గుడి, రామప్ప ఆలయ శైలిని పోలి ఉంటాయి. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయంలో గంధర్వులు, అప్సరసలు, పురాణ ఘట్టాలు అత్యద్భుతంగా చెక్కబడ్డాయి. శిల్పాలలో భంగిమలు, హస్త ముద్రలు, సంగీత వాద్యాల ప్రతిరూపాలు అత్యంత ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉన్నాయి. కాకతీయుల కళాసంపదలో ఈ ఆలయం ఒక అద్భుత కట్టడం. ఇతిహాస, పురాణ గాథలను కచ్చితమైన శిల్ప రూపంలో ఆలయ గోడలపై చెక్కడం విశేషం. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయంలోని దేవతా విగ్రహాలు కాకతీయుల శిల్పకళా నైపుణ్యానికి ప్రతీక. ఈ విగ్రహాలు అత్యంత సూక్ష్మంగా, విశిష్ట శిల్ప శైలిలో చెక్కబడి ఉన్నాయి. వీటిలో శివ, విష్ణు, పార్వతీ, గణేశ, సప్తమాత్రికలు, నృసింహ, వామన, సూర్యదేవుడు మొదలైన దేవతా విగ్రహాలు ప్రతిష్ఠించబడ్డాయి. పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం లోని దేవతా విగ్రహాలు శిల్పకళా వైభవానికి, కాకతీయుల నిర్మాణ నైపుణ్యానికి అద్భుతమైన ఉదాహరణలు.

ముగింపు

పానుగల్లు ఛాయా సోమేశ్వరాలయం తెలంగాణ రాష్ట్రంలోని నల్లగొండ జిల్లాలో పానుగల్లు గ్రామంలో ఉన్న ఒక ప్రాచీన శైవ ఆలయం. ఆలయం శిల్పకళా నైపుణ్యంతో నిర్మించబడింది. కాలగతిలో కొన్ని భాగాలు దెబ్బతిన్నాయి. ఆలయంలోని శిల్పాలు, శాసనాలు కొన్ని నశించాయి, కానీ ASI ఆధ్వర్యంలో పునరుద్ధరించబడుతున్నాయి. ఈ ఆలయం చారిత్రక ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉంది, కానీ పర్యాటక సౌకర్యాల కొరత వలన సందర్శకులు తక్కువగా వస్తున్నారు.

ఆలయ సంపూర్ణ పునరుద్ధరణ – ఆలయంలోని పగిలిన శిలా ఖండాలను శాస్త్రీయంగా బలోపేతం చేయడం. సౌండ్, లైట్ షో ఏర్పాటు, పర్యాటకులకు ఆలయ చరిత్ర తెలియజేసేందుకు లేజర్ షో ఏర్పాటు, ప్రత్యేక పూజ, ఉత్సవ ఏర్పాట్లు, ఆలయ వైభవాన్ని విస్తృతంగా ప్రచారం చేయడానికి వార్షిక ఉత్సవాలు నిర్వహించడం భవిష్యత్తు సంరక్షణ ప్రణాళికలు. ఛాయా సోమేశ్వర విగ్రహం, ఛాయా ప్రభావం, శిల్పకళా వైభవం, ఆలయ స్తంభాలు, గోపురం, గర్భగృహ ద్వారం మొత్తం దృశ్య, శిల్ప, లలితకళా మేళవింపుతో రూపొందించబడం, గంధర్వులు, అప్సరసలు, పురాణ ఘట్టాలు, స్వామివారి శివలింగం ఆలయ ప్రత్యేక ఆకర్షణలు. పానుగల్లు కోట, నాగార్జున సాగర్, యాదాద్రి లక్ష్మీనరసింహస్వామి దేవస్థానం (యాదగిరిగుట్ట) ఆలయ పరిసరాల్లోని మరిన్ని పర్యాటక ఆకర్షణలు.

ప్రధాన గోపురం, ద్వారం, స్తంభాల అమరిక శాస్త్రీయ ప్రణాళిక ప్రకారం రూపొందించబడింది. గర్భగుడి ఈశాన్య దిశలో, ఆలయ ప్రధాన ద్వారం తూర్పు ముఖంగా ఉండటం వాస్తు శాస్త్రాన్ని

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :7.816(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:5(1), May:2021
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in
Digital certificate of publication:http://ijmer.in/pdf/e-Certificate%20of%20Publication-IJMER.pdf
DOI:http://ijmer.in.doi./2021/10.05.160.2
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: 10th May- Publication Date:30th May 2021

అనుసరించడాన్ని సూచించడం వాస్తు శాస్త్ర విశేషాలు. తెలంగాణ పర్యాటక శాఖ ఈ ఆలయాన్ని చారిత్రక, పుణ్యక్షేత్ర యాత్రల భాగంగా అభివృద్ధి చేయాలని ప్రణాళిక రూపొందిస్తోంది. రోడ్డు సదుపాయాలు, తగిన గుర్తింపులు, గైడ్‌ల అందుబాటు పెంచే ప్రయత్నం. ఆలయం సందర్శించేందుకు వచ్చే భక్తుల కోసం ఆశ్రమాలు, ధర్మశాలలు, భోజన సదుపాయాలు అభివృద్ధి చేస్తోంది. ఆలయ ప్రాంగణంలో పూజా సామగ్రి విక్రయ కేంద్రాలు, టూరిస్టులకు మార్గదర్శక సమాచారం ఏర్పాటు చేయనున్నారు. ఇవి పర్యాటక వసతులు, అభివృద్ధి ప్రణాళికలు.

ఆధార గ్రంథాలు

1. The Kakatiyas of Warangal, డా. పి.వి. పరబ్రహ్మ శాస్త్రి, ప్రభుత్వ పురావస్తు శాఖ (Department of Archaeology and Museums), హైదరాబాద్, 1978.
2. Temples of Telangana, డా. ఎం. రాధాకృష్ణ శర్మ, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్, 1972.
3. తెలంగాణ ప్రాచీన ఆలయాలు - వాస్తు శిల్పం, డా. బి. రామరాజు, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్, 1990.